

Inhoud

De Gezondheidscommissies 1902-1933, deel II	1
Beelden uit vervlogen tijden, deel III	10
Koelsnippers, deel V (slot)	15
Grint, zand, leem, water en planten	31
Oud nieuws, deel IV	36
Verenigingsnieuws	40

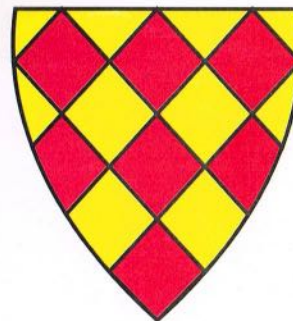

Heemkundesnippers is een uitgave van de Heemkundevereniging Maasstreek, gevestigd te Stein.

Secretariaat Heemkundesnippers:

P.H.A. van Os
Dross. Saldenstraat 11
6181 ER Elsloo
Tel: 046-4372787

Bankrekeningen t.n.v. Heemkundesnippers Maasstreek:
Rabo 11.41.34.499; ABN-Amro 43.19.00.361

Heemkundesnippers Maasstreek

Voorplaat: Een gedeelte van het olieverfdoek met zicht op Oud-Urmond vanaf de dijk. Vroeger beschermde deze dijk de haven tegen de Maas. Het gebied tussen de Maas en de haven werd "Op den Nak" genoemd. De afbeelding hangt momenteel in het van Abbe-museum te Eindhoven. Naam van de schilder is ons onbekend.

Redactie:

P.H.A. van Os
R.P.A. Paulussen
J. Sieben
J.W. Sizoo

ISBN: 90-70692-35-X
ISSN: 0920-9107

De gezondheidscommissies 1902-1933, deel II

Piet van Os, sectie geschiedenis

Inleiding

Zoals uit deel I van deze rubriek in aflevering 29 van de Heemkundesnipers is gebleken, hielden de regionale gezondheidscommissies zich in de periode 1902-1933 bezig met allerlei aspecten betreffende de gezondheidszorg, hygiëne, huisvesting en geneeskunde bezig. Een van de taken die in de beginperiode werden aangevat was het per gemeente vastleggen van de voornaamste demografische, sociale en economische gegevens. In deze aflevering de toestand van de toenmalige gemeente Elsloo in 1905, zoals die door de commissie van het district Meerssen werd geregistreerd tijdens een onderzoek naar de woontoestand. De cursieve gedeelten zijn de letterlijke teksten van het rapport, dit ter onderscheid van het commentaar en de aanvullingen van de redactie. Daarnaast verschijnen in dit nummer de algemene beschouwingen uit het jaarverslag 1906 van de districtscommissie van Sittard, waaronder de gemeenten Stein en Urmond ressorteerden.

Elsloo 1905

Verslag behorende bij het in 1905 door de gezondheidscommissie gezeteld te Meerssen, in de gemeente ELSLOO ingesteld woningonderzoek.

Indeeling. De gemeente Elsloo wordt begrensd door de gemeenten Beek, Geul, Stein en de rivier de Maas.

Zij omvat:

Dorp Elsloo (Wijk A)
Gehucht Meers (Wijk B)
Gehucht Catsop (Wijk C)
Gehucht Terhagen (Wijk D)

Deze 4 wijken tellen onderscheidenlijk 139, 100, 70, en 9 dus in totaal 318 woningen, waarvan er onderzocht werden respectievelijk 74, 55, 41, en 4, dus in totaal 174.

Van die onderzochte woningen waren er:

	Met 1 vertrek	2 vertrekken	3 vertrekken
Dorp Elsloo	15	36	23
Gehucht Meers	4	35	16
Gehucht Catsop	3	20	18
Gehucht Terhagen		2	2

De gezondheidscommissies onderzochten per definitie de huizen van de arbeidersklasse en bovenstaande cijfers zijn daarom geen doorsnede van de gehele gemeente. Men wilde hierdoor op de gebrekkige en onhygiënische woonomstandigheden wijzen die in alle gemeenten in die periode voorkwamen en de gemeenten en andere verantwoordelijken aanzetten tot acties ter verbetering. Het verband van die omstandigheden met de gezondheid was reeds in voorafgaande jaren door de medische wetenschap onderzocht en onderkend.

Bodemgesteldheid. De bodem bestaat voor het grootste gedeelte uit zoogenaamde Limburgsche klei en voor een klein gedeelte uit alluviale gronden. Dit laatste gedeelte bevindt zich, ter breedte van ± 1 K.M. tusschen den bergrug, een linker zijtak van den Kruisberg en de rivier de Maas, en bestaat geheel en al uit grasland, de zoogenaamde "Beemden" en bouwland.

Bouwland	H.A. 506.74
Wei- en hooiland	138.37
Veld- en kunstwegen	5.53
Boomgaarden en tuinen	70.54
Bosch	28.02
Water, moeras enz.	9.92
Dijken en bermen	1.09
Onbelastbare eigendommen	46.29
Erven van gebouwen en lustplaatsen	7.88
Totaal	H.A. 814.38

Middelen van bestaan. Bronnen van welvaart. In deze gemeente worden geene fabrieken aangetroffen. Alleen in het gehucht Meers bevindt zich eene houtzagerij, waaraan tevens een graanmolen verbonden is.

De bevolking behoort voor verreweg het grootste gedeelte tot den landbouwenden stand; een ander gedeelte vindt geregeld werk op de tabakskerverij en sigarenfabrieken te Beek tegen een gemiddeld dagloon van f. 1,-.

Tot de loonende teelten behooren het fruit, zoals appelen en peren en het gewas "kaarden", waaraan in de wolkammerijen nog altijd de voorkeur wordt gegeven boven het machinaal kammen der wol en welk gewas tot hoge prijzen door Duitschers, onder welk zelfs Saksers, ter plaatse wordt opgekocht.

Een gedeelte van het gehucht Meers vindt in den zomer werk op de brikkenbakkerijen in de Rijnprovincie tegen een zeer afwisselend loon, veel-

al afhankelijk van een drogen of natten zomer, doch gemiddeld vrij hoog. Een goed overzicht van de beroepen geeft de volkstelling van 1909, die werd gehouden enkele jaren na het verschijnen van dit rapport. Hieruit blijkt dat de belangrijkste beroepsgroepen na de landbouwers, resp. de mijnwerkers en de sigarenmakers waren.

De codering in de kolom **positie** betekende:

A: personen die eigenaar zijn van een bedrijf;

B: o.a. bedrijfsleiders die een bedrijf besturen maar geen eigenaar zijn van een bedrijf;

C: personen in dienstbetrekking van een bedrijf die belast zijn met het enige vorm van toezicht of leiding zoals controleur, ploegbaas, opzichter, e.d.;

D: personen in dienstbetrekking zoals handwerkslieden, fabrieksarbeiders, matrozen, e.d..

Voornaamste beroepen in Elsloo volgens de volkstelling van 1909				
Beroepen	Positie	Mannen	Vrouwen	Totaal
Metselaars	A, B	1	-	1
Idem	C, D	7	-	7
Timmerlieden	A, B	3	-	3
Idem	C, D	1	-	1
Houtzagers	A, B	2	-	2
Costuumnaaisters	A, B	-	7	7
Schoenmakers	A, B	4	-	4
Idem	C, D	2	-	2
Mijnwerkers (steenkolen)	C, D	62	-	62
Smeden	A, B	2	-	2
Idem	C, D	2	-	2
Sigarenmakers	A, B	3	-	3
Idem	C, D	48	-	48
Landbouwers	A, B	185	11	196
Idem	C, D	103	7	110
Kooplieden	A, B	7	2	9
Scheepsvolk (binnenvaart)	A, B	7	-	7
Idem	C, D	14	-	14
Huisbedienden		-	5	5
Overige beroepen		52	2	54
Alle beroepen te zamen		505	34	539
Beroepsloozen		362	701	1063
Totale bevolking		867	735	1602

Directie en personeel van de sigarenfabriek van Hees & Co in Catsop voor de boerderij Catsopperhof. Van enkele personen zijn de namen of toenames nog bekend:

1° van links bovenste rij: Frederix Jan Peter Jozef Hubert, bijgenaamd "ut mandje"; tweede rij van boven links met hoed: van Hees Charles Henri Hubert; naast hem met pet Hennissen Mathieu (de technische man van de firma); tweede rij geheel rechts met hoed: Hennissen Pieter Jan Jozef Hubert (zoon van Meester Hennissen); naast hem links: Fredrix Hendrik Hubert; zittend 2° van links: Misschon; 3° van links: Fredrix Cristiaan; 4° van links: Scheepers Nicolaas (echtgenoot van Maria Margaretha Cremers, bijgenaamd Greet van de jòng); geheel rechts: Misschon.

Financieele toestand. De financieele toestand der gemeente kan gunstig genoemd worden. In 1903 bedroegen de totale ontvangsten f. 7125.83 en de totale uitgaven f. 6623.74?, zoodat dit dienstjaar sloot met een batig saldo van f. 502.08?.

Schulden heeft de gemeente niet en de druk der belastingen is tamelijk licht.

Het navolgend aantal opcenten op de rijksbelastingen wordt gegeven: grondbelasting: 10 (ongebouwd) en 40 (gebouwd). Personele belasting: 15. In 1903 hebben deze belastingen in totaal opgebracht f. 380.56. Eerst met

ingang van 1904 is men overgegaan tot invoering van den hoofdelijke omslag tot een maximum van f. 300.

Het onderwijs op de openbare lagere school met 192 leerlingen op 15 januari 1903, waarvan 68 kosteloos onderwijs genoten, vorderde in 1903 eene uitgave voor de gemeente, na aftrek van de genooten rijksbijdragen en de geïnde schoolgelden, van 1621,27 of f. 8.44 per leerling.

Besmettelijke ziekten. Van 1900-1904 kwam in deze gemeente slechts één geval van roodvonk (in 1904) voor. Andere besmettelijke ziekten werden gedurende deze periode niet aangegeven.

Sterftecijfer. Gedurende het tijdvak 1900-1904 overleden 157 personen en wel: 43 in 1900 met eene bevolking van 1503 inwoners; 26 in 1901, (1448 inw.); 36 in 1902, (1476 inw.); 25 in 1903, (1480 inw.); 27 in 1904, (1500 inw.)

Algemeene opmerkingen omtrent den woningtoestand.

De toestand der woningen in het algemeen kan bevredigend genoemd worden. Orde en zindelijkheid in de meeste woningen maakten voorts geen ongunstigen indruk

Het gezamenlijk aantal vertrekken der onderzochte woningen in de 4 wijken A, B, C en D, bedroeg onderscheidenlijk 156, 122, 97 en 10.

Maakt men bijv. eene vergelijking tusschen die woningen, voor wat de hoogten der vertrekken betreft, dan komt men tot de volgende uitkomsten:

Wijk	minder dan 2 M	2-2.25 M	2.25-2.40 M
A Elsloo dorp	2	26	9
B Meers	6	14	30
C Catsop	-	20	9
D Terhagen	-	3	-

Stelt men bijv. 2.40 M. in deze als minimum-eisch, dan zouden in Elsloo dorp 37 of 24 %, in Meers 50 of 41%, in Catsop 29 of 30% en in Terhagen 3 of 30% van het gezamenlijk aantal vertrekken der onderzochte woningen aan dien eisch niet voldoen.

Negen woningen met 1 vertrek werden aangetroffen met minder dan 30 m² inhoud, waarvan 6 in Elsloo dorp, 2 in Meers, en 1 in Catsop, terwijl in 3 woningen in Elsloo dorp, waarvan 2 met 1 vertrek en 1 met 3 vertrekken, minder dan 5 m² luchtruimte per volwassen persoon beschikbaar was.

Slechts in Meers moesten 7 volwassen personen zich met niet meer dan 3 m² luchtruimte in slaapvertrekken tevreden stellen.

Bij ruim 52% van de onderzochte woningen was geen privaat aanwezig. Bouwbedrijvigheid is niet waar te nemen. Waar afgebrande woningen door nieuwe werden vervangen, voldoen deze laatste aan meer hygiënische eischen. De bouw van kleine woningen is in het algemeen goedkoop, daar de benodigde steenen ter plaatse gebakken worden van de leem, die in deze streken overal en op geringe diepte wordt gevonden en bij den bouw, behalve aan het metselwerk, door huisgenooten wordt medegewerkt. Het houtwerk, van bescheiden afmeting en kwaliteit, is zoo niet ter plaatse, dan toch in Beek op 3/4 uur afstand verkrijgbaar.

Alhoewel voorshands slechts 3 woningen voor onbewoonbaarverklaring in aanmerking komen, zal niet dan door het bouwen van nieuwe woningen in den daardoor ontstanen woningnood moeten voorzien worden, omdat de enkele woningen, die leeg staan, niet aan middelmatige eischen voldoen, terwijl andere te hoog in huurprijs staan.

Voorts zij opgemerkt, dat de voorgevel van perceel nummer 50, Meers, gelegen op enkele meters van en gekeerd naar de openbare straat, gescheurd is en $\pm$ 60 cM overhelt, waardoor gevaar voor het verkeer ontstaat.

Wat de **drinkwatervoorziening** betreft, zij opgemerkt dat in de kom van Elsloo dorp drie bronnen zijn, gelegen onder aan den bergvoet, die altijd uitstekend water in genoegzame hoeveelheid leveren. De drinkwatervoorziening ter plaatse zou oogenschijnlijk dus voldoende kunnen geacht worden, ware het niet, dat de bronnen op afstanden, afwisselend tusschen 100 en 600 meter van de woningen gelegen zijn en daarbij het water bergopwaarts moet gedragen worden, waaraan in den winter des te meer bezwaren verbonden zijn, doordat de helling bij het bevrozen van het daarover loopende water soms onbegaanbaar is. Wel zijn enige particuliere putten aanwezig, doch deze zijn slechts voor enkelen gereserveerd.

Met het oog hierop zou het aanbeveling verdienen om van wege het gemeentebestuur twee putten of pompen te bouwen, één op den Berg en één aan de Kaak, ieder voor $\pm$ 40 gezinnen. Toegegeven moet worden, dat het bouwen van putten in de gemeente Elsloo nog al betrekkelijk groote financieele uitgaven medebrengt. Men moet zich daarbij echter niet aan overdrijving schuldig maken en het doen voorkomen, alsof voor den bouw van een put aldaar minstens f. 600.- zouden nodig zijn. Nog onlangs is door M. Driessen op zijn perceel A 139 op een diepte van 53 voet een put gebouwd voor de som van f. 250.-, welke drinkwatervoorziening aan alle eischen voldoet.

In Meers, gelegen in de laagvlakte onder aan den bergrand aan den rechter Maasoever, is de toestand te dien opzichte beter. Hier bevinden zich vele

openbare en particuliere putten en pompen, die deugdelijk drinkwater in voldoende hoeveelheid leveren.

In Catsop bestaan slechts enkele particuliere putten en één openbare pomp, welke echter met het oog op de afstanden in de behoefte naar eisch voorzien.

Wat den **waterafvoer** betreft, deze is in het dorp Elsloo goed te noemen. De straatgoten zijn geplaveid, waardoor het water behoorlijk kan afgevoerd worden. In Meers laat die afvoer echter te wenschen over, zulks ook met het oog op de lage ligging van dit gehucht. Zonder noemenswaardig verval ter plaatse blijft het vuile water aan beide zijden van de hoofdstraat stagneeren, hetgeen in den zomer niet anders dan tot stankverspreiding aanleiding kan geven.

MEERSSEN, den 21 Februari 1906,

De gezondheidscommissie gezeteld te Meerssen,
De Voorzitter, H.J. Beckers.
De Secretaris, H. Lamour.

Uit het jaarverslag 1906 van de gezondheidscommissie district Sittard

De gezondheidscommissies in de districten waren verplicht om over elk jaar een verslag te maken. De bevindingen, maatregelen en ontwikkelingen op het gebied van de zaken die op het werkterrein van de commissies lagen, werden in diverse hoofdstukken van het verslag behandeld. In het hoofdstuk Algemeene Beschouwingen werden de belangrijke zaken samengevat. Het onderstaand verslag uit 1906 van het district Sittard, waaronder o.a. Stein en Urmond vielen, is een typerend stuk uit die periode.

Algemene beschouwingen

Evenals vorige jaren mag de toestand der Volksgezondheid in het algemeen een gunstige genoemd worden.

Eene typhus epidemie te Alsdorf (Pruissen) uitgebarsten in het najaar en zich verder uitbreidende in de mijngebieden Nordstern en Kohlscheid, heeft ook het district onzer commissie bedreigd, aangezien verschillende arbeiders van hier in die streken werk zochten.

De ziekte, die ook hier werd overgebracht, beperkte zich tot nog toe gelukkig tot enkele gevallen, dank zij de waakzaamheid van den betreffende inspecteur, door wiens toedoen de Gemeentebesturen tijdig gewaarschuwd konden worden, om de nodige maatregelen te nemen.

Zowel de Gemeentebesturen als het publiek vertoonden van lieverlede iets meer belangstelling voor de **openbare Volksgezondheid**, doch deze belangstelling laat echter op vele plaatsen nog te wenschen over. In enkele gemeenten begint, door toedoen van medewerking dezer besturen, de commissie bij het publiek een weinig vertrouwen te winnen, waarvan blijken geven de bij haar ingekomen klachten, welke voor een groot deel ten genoegen der klagers werden opgelost.

Aan de bepalingen ter voorkoming van **verontreiniging der openbare straten** door mestwater en ander vuilnis, wordt door de meeste gemeentebesturen nog te weinig de hand gehouden. De in alle opzichten onpraktische gewoonte, om het kostbare mestwater langs de straatgoten af te voeren, bestaat in bijna alle gemeenten.

In slechts enkele gemeenten werden resultaten verkregen met pogingen tot verbetering der **Volkshuisvesting**. Op weinig doortastendheid der Gemeentebesturen op finantieele bezwaren, op gebrek van huisvesting voor bewoners van eventueel te ontruimen woningen stuitte de bemoeiingen der Commissie dikwijls af, evenwel werden ook dit jaar in een paar gemeenten, doch vooral te Sittard, verbeteringen in dit opzicht tot stand gebracht. Bij het verleenen van vergunningen bij bouw of verbouwen, wordt niet altijd voldoende de hand gehouden aan de wet; het komt der Commissie voor, dat hierbij te zware taak op de schouders der Gemeentebesturen wordt gelegd, zoolang niet hun een bekwaam bouwopzichter wordt terzijde gesteld. Ofschoon de **scholen** meestal goed zijn ingericht, laat de schoolreiniging dikwijls veel te wenschen over; de personen belast met deze reiniging, worden over het algemeen te weinig gesalarieerd om van hen iets degelijks te kunnen vorderen (de geschiedenis herhaalt zich!).

Zuivelfabrieken, die bijna in ieder gemeente worden aangetroffen, zijn op een paar na goed ingericht, doch door zeer vele wordt de openbare straat met hun afvalwater verontreinigd: het is onbegrijpelijk, hoe weinig het verkeer hiervan door gemeentebesturen en fabrieksbesturen wordt ingezien, immers in de meeste gevallen waren door zeer geringe kosten, goede verbeteringen tot stand te brengen.

Het onderzoek van het **drinkwater** wordt nog steeds in het geheele district voortgezet; dit jaar was de gemeente Echt aan de beurt, eenige verbeteringen in de drinkwatervoorzieningen werden tot stand gebracht, vooral in de gemeente Sittard, waar eenige door de Chemicus goed bevonden, doch open putten met eene pomp werden voorzien. Door bemiddeling van den

Hoofdinspecteur daartoe in staat gesteld, heeft de Commissie zich voorgenomen ieder jaar de opgaven van **geboorte en sterfte**, volgens eene tabel verwerkt, in dit jaarverslag te plaatsen; hare eerste volgt hierachter. Eenige cijfers in achterstaande tabel springen reeds dadelijk in het oog, vooreerst het hoge sterftecijfer van kinderen beneden één jaar, hetwelk vergeleken met de algemeene cijfers van andere provinciën verbazend hoog moet genoemd worden; het komt der Commissie voor, dat de voornaamste factor, welke hier in het spel is, moet gezocht worden in de **onkunde** der ouders en misschien ook in de verregaande onzinnelijkheid, welke veelal bij de lagere volksklasse wordt aangetroffen.

Een harde conclusie van de commissie, die helaas niet ingaat op de oorzaak hiervan, namelijk de gebrekkige middelen van de arbeidende klasse om op het gebied van wonen, gezondheidszorg, voedsel en werkomstandigheden, zich een gelijkwaardige positie t.o.v. de zogenaamde betere klasse te verwerven.

Ook valt het op, dat in sommige gemeenten zooveel personen overlijden, zonder geneeskundige hulp, of, dat er zo veel gevallen zijn van overlijden met onbekende oorzaak. Kwakzalverij werkt hier als factor mee, doch ook meent de Commissie, dat bij verschillende geneesheeren in deze verschillende opvatting bestaat omtrent de manier van invullen van het bewijs van overlijden. Misschien ware het wenschelijk aan de geneesheeren formulieren te verstrekken ter invulling van genoemde bewijzen, ten behoeve der eenheid van de statistiek. Nog zij dienaangaande opgemerkt, dat gebrek aan geneeskundige hulp hier niet de oorzaak kan zijn.

Verder zien we uit deze statistiek dat eentiende deel der sterfgevallen (levenloos aangegevenen niet medegerekend) komt voor rekening der **Tuberculose** en ruim eenachtste deel voor rekening van **Ingewandsziekten der kinderen** beneden 2 jaar, een zeer hoog cijfer waaraan ondoelmatige voeding van de jeugdige kinderen voor een groot deel bijdraagt.

Ook leert ons de statistiek, dat mazelen en kinkhoest beiden: besmettelijke ziekten, niet zoo onschuldig zijn als de ouders veelal gelooven, doch bij gemeentezorg zoveel mogelijk verdienen bestreden te worden.

(wordt vervolgd)

Bron:

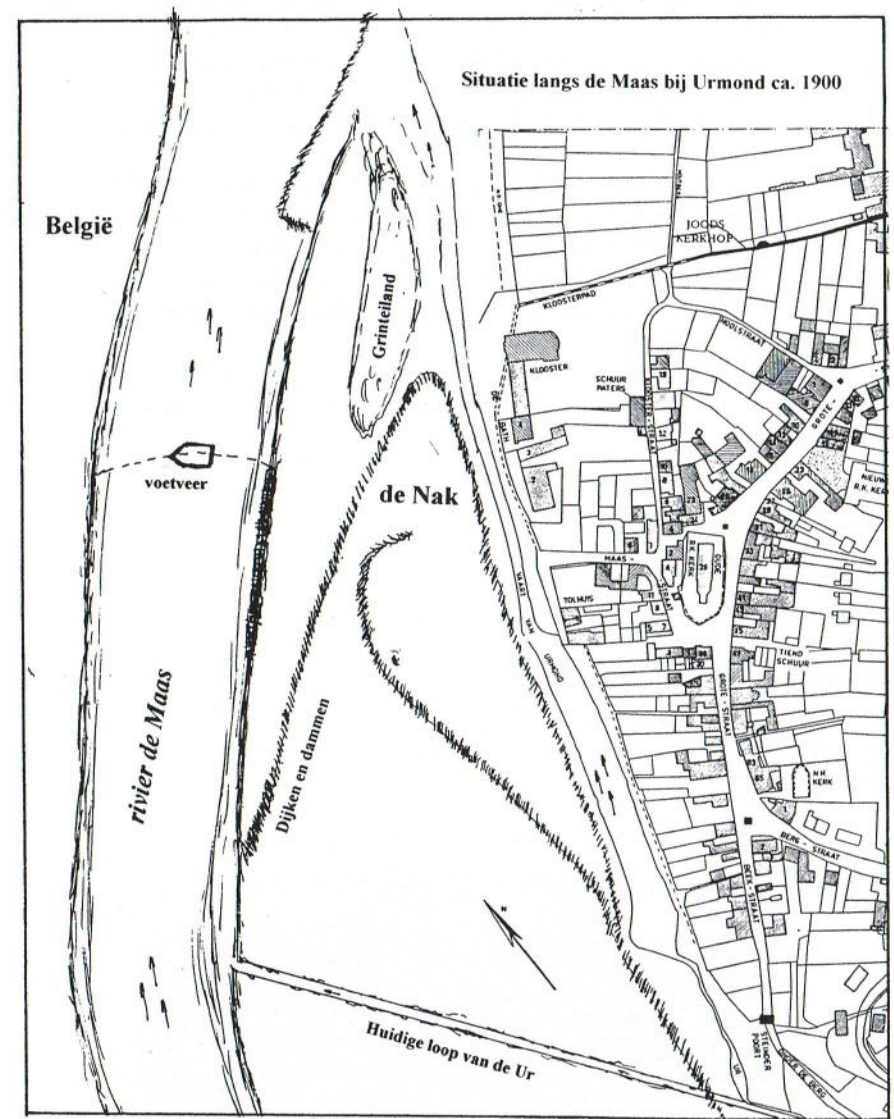
Gemeentearchief Sittard

Beelden uit vervlogen tijden, deel III

Dit maal is voor deze rubriek een keuze gemaakt uit een aantal oude foto's van Urmond, die ons ter beschikking gesteld werden door Toon Demandt uit Urmond. Hij zorgde ook voor de teksten. Omdat foto 4 en ook de afbeelding op de voorpagina beelden zijn van de restanten van de in vroeger eeuwen bekende Maashaven Urmond volgen hierna enkele bijzonderheden.

Door deze haven stroomde oorspronkelijk het riviertje de Ur. Na de verzanding en het in onbruik raken van de haven is de Ur omgelegd (zie bijgaand kaartje). De oorspronkelijke haven is opgevuld met vliegias van de Staatsmijnen. Enige tijd daarna weer uitgebaggerd en daarna weer opgevuld met vliegias en met een laag teelaarde. Het is nu in gebruik als recreatie- en sportveld.

Op de onderstaande foto een gedeelte van de kademuur van de oude haven in Urmond en de tekst van het informatiebord ter plaatse.

Een beeld van een brikkenbakkersploeg uit 1910 werkzaam in de Dampf Ziegelei (stoomsteenfabriek) "Bonifazius" in het Duitse Rotthausen, met enkele Urmondenaren. Bovenste rij geheel links Piet Demandt, die later fietsenmaker is geworden; naast hem Piet Bergers, in zijn latere leven mijnwerker; het jongetje rechts onder op het gras zittend is Karel Thijssen.

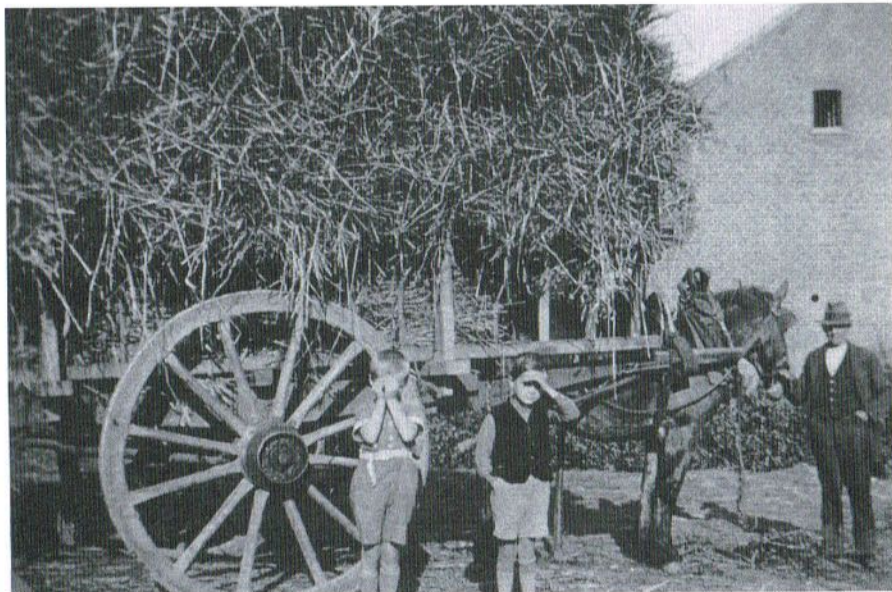
De bus (merk Studebaker) in 1930 op de toenmalige Paalweg in Urmond onder slechte weersomstandigheden. Naast de bus de chauffeur en eigenaar Lei Brouns, die samen met zijn broer het vervoersbedrijf runde.

Watersnood in 1952, na doorbraak van de dijk die kort daarvoor (ca. 1947) was aangelegd. Twee jongemannen in een roeibootje in de Maasstraat, staande Jacques Worms, die later naar Canada is geëmigreerd en zittend Toon Demandt.

Beeld genomen vanaf de Nak naar het Bath met op de voorgrond een gedeelte van de oorspronkelijke binnenhaven, ook wel genoemd "de kaesbaan".

Oogsttijd in 1928

Oude bokkenwagen op een veldweg in Urmond in 1928 met "op de bok" Bertha Hendrix, ook wel genoemd Bertha van nonk Megeel

Koelsnippers deel V (slot)

Piet van Os, sectie geschiedenis

Inleiding

In deze laatste aflevering van de "koelsnippers" worden invloeden van de mijnindustrie en de chemische industrie van DSM op onze gemeente en directe omgeving behandeld. Met behulp van tabellen en kaartjes wordt de ontwikkeling van de bevolkingsgroei en ruimtelijke inrichting, de migratie en volkshuisvesting, gezondheids- en milieuzaken verduidelijkt.

Tevens zijn er overzichten van archieven, musea, excursies betreffende de geschiedenis en het werk van de mijnbouw. Uit literatuur en andere belangrijke bronnen is een selectie gemaakt die interessant is voor studie en kennis van de mijnindustrie. Graag willen wij iedereen bedanken die ons met materiaal, gesprekken en goede raad geholpen heeft om deze serie te kunnen maken.

Ontwikkeling van de werkgelegenheid in de mijnindustrie tot ca. 1971

Al in het begin van de twintigste eeuw vonden mannen uit onze regio werk in de mijnen in de omgeving van Kerkrade en Heerlen. Men trok te voet midden in de nacht naar Spaubeek om vandaar uit met de trein naar de mijn te reizen. Uit de beroepstelling van 1909 blijkt dat in Elsloo en Stein reeds 82 mannen het beroep van mijnwerker uitoefenden (zie voor de specificatie van de beroepen in Elsloo het artikel *De Gezondheidscommissies deel II* in deze Snipper). Daarnaast vonden in de eerste decennia van de vorige eeuw veel mensen uit de regio werk in de bouwnijverheid, zoals de aanleg van de mijngebouwen en woningen in de mijnkoloniën in de Oostelijke Mijnstreek. Vanaf ca. 1916 ook in Geleen, i.v.m. de bouw van de mijn Maurits. In Tabel I een overzicht van de indeling en ontwikkeling van de beroepsbevolking in de periode 1909-1971.

Toelichting Tabel I:

Kolom A verdeelt de bevolking in 4 hoofdgroepen: landbouw; industrie, handel en overige. Kolom B t/m E geeft in rij 1 het totaal aantal inwoners van de bevolking en in rij 2 t/m 5 het aantal mensen in de diverse beroepsgroepen. Kolom F geeft het beroepspercentage, berekend t.o.v. van het totaal in 6 E. Kolom G geeft informatie over het aantal werknemers in de mijnindustrie in 3 G, waarbij vanaf de volkstelling van 1930 een verdeling wordt gemaakt van medewerkers in de mijnbouw en cokesfabrieken, vermeld in 2 G, en in de chemische industrie van DSM, die als gevolg van de kolenwinning is ontstaan, o.a. het SBB en het Polichemiebedrijf, genoteerd in 5 G. 3 H laat het percentage zien van het totaal van de in de mijnindustrie werkende personen in 3G t.o.v. de totale beroepsbevolking in 6 E.

Tabel I: Indeling van de beroepsbevolking in de jaren 1909-1930-1960-1971 [1 en 2]

1909							
A	B Elsloo	C Stein	D Urmond	E Totaal	F %	G Mijnindustr.	H %
1 Inwoners	1602	2217	1487	5306			
2 Landbouw	306	583	495	1384	67.5		
3 Industrie	144	120	57	321	15.6	82	4.0
4 Handel	30	13	29	72	3.5		
5 Overige	59	140	76	275	13.4		
6 Totaal	539	856	657	2052			

1930							
A	B Elsloo	C Stein	D Urmond	E Totaal	F %	G Mijnindustr.	H %
1 Inwoners	2650	3923	1975	8348		Mijnbouw 961	
2 Landbouw	164	297	188	649	23.3		
3 Industrie	555	755	372	1682	60.5	1024	37.0
4 Handel	82	58	75	215	7.7	DSM-chemie	
5 Overige	56	123	56	235	8.5	63	
6 Totaal	857	1233	691	2781			

1960							
A	B Elsloo	C Stein	D Urmond	E Totaal	F %	G Mijnindustr.	H %
1 Inwoners	5241	8585	3754	17580		Mijnbouw	
2 Landbouw	88	101	46	235	4.0	1944	
3 Industrie	1212	2059	926	4197	72.4	2494	43.0
4 Handel	207	349	143	699	12.0	Chemie 550	
5 Overige	195	337	141	673	11.6		
6 Totaal	1702	2846	1256	5804			

1971							
A	B Elsloo	C Stein	D Urmond	E Totaal	F %	G Mijnindustr.	H %
1 Inwoners	6980	11740	4660	23380		Mijnbouw 200	
2 Landbouw	45	50	25	120	1.5		
3 Industrie	1300	2505	1090	4895	60.5	1370	16.9
4 Handel	450	660	245	1355	16.8	Chemie 1170	
5 Overige	515	815	385	1715	21.2		
6 Totaal	2310	4030	1745	8085			

Ontwikkeling van de werkgelegenheid in chemisch industrie DSM na 1971

Eerst enkele cijfers: werknemers DSM in 1974: Elsloo 405, Stein 698, Urmond 290, totaal 1393; in 1981: Elsloo 400, Stein 672, Urmond 273, totaal 1345; in 1991 is de gemeente Stein met 1322 personen voor één jaar de grootste DSM-gemeente van Limburg; in 1996 Stein 899. In 1999 is het aantal DSM-werknemers na de reorganisaties gedaald tot 825.

DSM Limburg in 1999: 7353 werknemers, waarvan woonachtig in de Westelijke Mijnstreek (Born, Beek, Geleen, Schinnen, Sittard, Stein en Susteren): 3607.

Men moet bij het schatten van de werkelijke werkgelegenheidscijfers van DSM in Limburg rekening houden met het feit dat, door het afstoten van allerlei taken en afdelingen binnen DSM (ten gevolge van optimalisaties en reorganisaties) naar externe bedrijven in de regio, het totale cijfer van de directe en indirecte werkgelegenheid van DSM groter is dan bovengenoemde aantallen.

Tabel II: Herkomst van de bevolking van Elsloo, Stein en Urmond volgens de volkstelling van 28 februari 1971.

[2]

Herkomst van de bevolking van Elsloo, Stein en Urmond 1971					
	A Elsloo	B Stein	C Urmond	D Totaal	E % van D
1 Totaal aantal inwoners	6980	11740	4660	23380	
2 Geboren in de woonplaats	3740	6005	2200	11935	51.0
3 Geboren in een andere Limburgse plaats	2595	4200	1790	8585	36.7
4 Geboren in Groningen	10	25	5	40	
5 Friesland	15	30	15	60	
6 Drenthe	15	15	15	45	
7 Overijssel	25	30	10	65	
8 Gelderland	55	110	60	225	
9 Utrecht	15	50	30	95	
10 Noord-Holland	80	155	15	250	
11 Zuid-Holland	65	190	45	300	
12 Zeeland	10	35	15	60	
13 Noord-Brabant	120	280	85	485	
14 het buitenland	250	610	380	1240	
15 Totaal excl. Limburg	660	1530	675	2865	12.3

Bevolkingsgroei en migratie

De sterke groei en de vertraging tot zelfs stilstand in de groei van de bevolking van de huidige gemeente Stein (zie tabel Koelsnippers deel II, blz.13 Snipper 27, dec. 1999), heeft o.a. een belangrijke relatie met de werkgelegenheid in de mijnindustrie en de chemische industrie van DSM. Tabel II geeft een beeld van de immigratie tot 1971 naar deze regio.

Het aandeel van personen afkomstig van buiten Limburg bedraagt 12.3 %, veel minder dan b.v. een andere typische mijngemeente als Heerlen: 24.1 %.

Als men de bevolkingsgroei en migratie van de afgelopen eeuw van Elsloo, Stein en Urmond analyseert uit de jaarlijkse bevolkingscijfers, zie we een aantal ontwikkelingen.

De bevolkinggroei rond 1900 bedroeg slechts 1 % per jaar, veroorzaakt door een hoog sterftecijfer van 20 ‰ (d.w.z. dat gemiddeld elk jaar 20 mensen per 1000 inwoners stierven) met een geboortecijfer van 32 ‰ (d.w.z. dat gemiddeld elk jaar 32 baby's per 1000 inwoners geboren werden). Bovendien trokken er in die periode meer mensen weg uit de dorpen dan er zich kwamen vestigen. In de periode 1900 tot 1925 bleef het vestigingsoverschot nog negatief voor Elsloo en Stein, resp. 85 en 169 personen. Voor Urmond was dit positief: 66 personen. Deze uitzondering voor Urmond werd veroorzaakt door de vestiging van de Minderbroeders Conventuelen in 1903 en in de jaren 1914-1918 door de bruinkoolwinning op de Graetheide. Ondanks het negatief vestigingsoverschot was de bevolkingsgroei in 1925 gestegen tot ca. 5 % per jaar. Dit werd veroorzaakt door het dalen van het sterftecijfer van 20 ‰ naar 13 ‰ in de periode. 1900-1925 en een stijging van het geboortecijfer van 32 ‰ naar 38 ‰ in dezelfde periode. We zien een verhoogde werkgelegenheid op de mijnen in de periode van 1925-1930 met name door SM. Maurits en een kleine bijdrage door de werkzaamheden i.v.m. het graven van het Julianakanaal, waardoor het vestigingsoverschot tot 389 personen steeg en de bevolking van 1925 tot 1930 met 30%, ofwel ca. 6% per jaar, toenam. Het vestigingsoverschot kwam in die periode bijna geheel op het conto van de toenmalige gemeente Stein 345, in Elsloo 43 en in Urmond 1 pers.

In de crisisjaren o.a. in de mijnbouw in de periode 1932-1938, waarbij de werkgelegenheid in de mijnbouw tijdelijk terugviel van 37600 tot 29400 man, (velen, voornamelijk buitenlandse arbeiders, werden ontslagen) en aansluitend de oorlogsjaren 1940-1945 met een negatief vestigingsoverschot, is de bevolkingsgroei wat minder spectaculair.

In de jaren na de oorlog tot in het begin van de jaren zeventig beleven we de grootste bevolkingsgroei in de geschiedenis van deze gemeente. Het

sterftecijfer is inmiddels gedaald naar ca. 5 ‰, terwijl het geboortecijfer hoog blijft, ca. 23 ‰. De directe werkgelegenheid in de mijnindustrie stijgt in 1960 tot een maximum 56.600 arbeidsplaatsen. Stein neemt met ca. 2500 mensen in de mijn- en aanverwante industrie in vergelijking met Heerlen, in absolute aantallen gezien, een bescheiden plaats in, maar procentueel scoort men hoog en iets meer dan de helft van de mannelijke beroepsbevolking verdient op de "koel" zijn dagelijks brood. In de periode 1955-1965 komen er ca. 2100 meer mensen binnen dan er weggaan. Er wordt veel gebouwd, vooral in Stein en de bevolking stijgt met ca. 7 % per jaar. In de periode van de sluiting van de mijnen 1965-1971 ziet men in de gemeenten een sterke daling van het aandeel van de beroepsbevolking werkzaam in de mijnindustrie van 43 % in 1960 naar 16.9 % in 1971. Echter door een vestigingsoverschot t.g.v. toenemende woningbouw en een groei van banen in de categorie handel en overige (zie Tabel I) zien we een grote bevolkingsgroei. Dit beeld zet zich voort tot ca. 1975.

In 1980 is de totale bevolking gestegen tot 26175. Daarna tot in 2000 nauwelijks groei meer. Er blijft een natuurlijke bevolkingsgroei maar het geboortecijfer is langzamerhand vanaf de jaren twintig met horten en stoten gedaald van 38 ‰ tot 11 ‰ in 1990. Er vertrekken vanaf 1975 tot 1990 weer meer mensen uit de gemeente dan er zich vestigen (het verschil bedraagt ca.1500 personen). Deze trend zet zich na 1900 voort en wordt veroorzaakt door een sterke vergrijzing van de bevolking [8]. In de laatste 10 jaar van de vorige eeuw zien we een ontwikkeling en uitbreiding van lokale werkgelegenheid in Stein tot ca. 5600 arbeidsplaatsen in 1998. Door de huidige bouwactiviteiten vooral in de particuliere sector (Elsloo), zal mogelijk weer een positief vestigingsoverschot ontstaan; de mogelijkheden tot verantwoorde woningbouw in de gemeente zijn echter zo goed als uitgeput.

Aandeel vrouwen in de beroepsbevolking:

Het aandeel van vrouwen in de beroepsbevolking zien we in Nederland vanaf het begin van de vorige eeuw oplopen van 10 à 15 % tot ca. 40 % nu. Natuurlijk waren de lage cijfers van vrouwen die aan het arbeidsproces deelnamen, geen afspiegeling van hun werkelijke invloed. Vrouwen, die als moeder, huisvrouw en hulp in de kleine bedrijven fungeerden, vooral in de tijd van de grote gezinnen, waren een uiterst belangrijke factor in het economisch leven.

1930: Elsloo, Stein, Urmond, totaal 294 of 10.6% van de totale beroepsbevolking (het Nederlands gemiddelde: 18.9 %).

1971: Elsloo, Stein, Urmond, totaal 1725 of 21.5% van de totale beroepsbevolking.

Effecten van de mijnindustrie op het inkomen, huisvesting en milieu in de gemeente Stein en in de Westelijk Mijnstreek.

Inkomen

Het inkomen in Nederland van de arbeiders in de industrie en van de kleine boeren was in het begin van de vorige eeuw laag. Lange werktijden (1905 ca. 60 uur per week), nauwelijks sociale voorzieningen en een veel kortere levensduur (1905 ca. 50 jaar), mede ten gevolge van een hoge kindersterfte. In onze regio was deze situatie niet helemaal vergelijkbaar met die in de rest van Nederland. Voor de boerenbedrijven waren de opbrengsten op de vruchtbare Limburgse löss veel beter dan op de zandgronden. De kleine zelfverzorgende landbouwbedrijfjes met aanvullende seizoensarbeid waren bevoorreed t.o.v. de arbeiders in de grote industriecentra zoals Maastricht. De asociale verschijnselen als verpaupering in volgepropte woonkazernes kende men niet. Men verdiende met seizoensgebonden werk extra geld dat naast de opbrengst van de kleine stukken land zeer goed van pas kwam voor de aanschaf van kleding en huisraad. Men had de ruimte en natuur om zich heen, de familiebanden, gemeenschapszin en sociale controle waren groot. Het percentage van de beroepsbevolking van de gemeenten Elsloo, Stein en Urmond, in 1909 werkzaam in de landbouw of industrie, was resp. 67.5 en 15.6. Dus 83.1 % viel onder de categorie, waarvan het inkomen structureel laag was. Ook voor de rest van de beroepsbevolking, die veelal afhankelijk was van de producerende groep, zal het geen vetpot geweest zijn. De enige plaats in de Westelijke Mijnstreek die van genoemde beroepenverdeling enigszins afweek, was Sittard dat fungeerde als marktplaats en regionaal centrum met de daaraan verbonden beroepen in de categorie handel, onderwijs, overheid, centrale regionale diensten, e.d.

En toen kwam de "koel" met vast werk en, naar verhouding met ander werk, beter loon en dat op redelijk korte afstand van de woonplaats. Het werk was zwaar ondergronds, maar de brikkenbakkers, bouwvakkers en de boeren in deze regio waren dat wel gewend.

De inkomsten van veel gezinnen stegen aanmerkelijk en er ontstond de mogelijkheid om de woning te verbeteren of nieuw te bouwen. De kleine middenstand profiteerde mee van de verbeterde koopkracht van een belangrijk deel van de bevolking. In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw was ca. 70 % in de mijnstreek direct of indirect sterk afhankelijk van de "koel". Gelukkig is in de periode na de jaren zestig en het sluiten van de mijnen een niet meer alleen door de mijnen beheerste arbeidsmarkt ontstaan. DSM blijft echter een belangrijke economische motor in de Westelijke Mijnstreek

Huisvesting en ruimtelijke ordening in de Westelijke Mijnstreek

Hoe ingrijpend de verandering van het landschap is, is o.a. te zien als we de huidige ruimtelijke indeling van de Westelijke Mijnstreek vergelijken met de situatie in ca. 1900. Nu zien we een groot DSM-complex in het centrum met daaromheen de bijna aaneengesloten bebouwing van Sittard, Geleen, Beek en Stein. [bewerkt naar bron 3]

Op het kaartje anno 1900 van de Westelijke Mijnstreek zijn de stadjes, dorpen en gehuchten aangegeven met het aantal inwoners. Nog een leeg land, in vergelijking met het kaartje, dat het huidige ruimtegebruik door woningbouw, industrie en verkeersvoorzieningen aangeeft!

Door de enorme groei van de bevolking t.g.v. het terugdringen van het sterftcijfer bij een in Zuid-Limburg hoog geboortecijfer en de immigratie van duizenden mijnwerkers naar de Mijnstreek, steeg de vraag naar woningruimte explosief. In de eerste tientallen jaren konden de veelal kleine gemeenten dit niet zelf oplossen en moesten de mijnbedrijven en de vakbondorganisaties zelf aan de slag voor onderdak van haar werknemers en leden. In de Westelijke Mijnstreek kwam de woningproductie ca. 10 jaar later op gang dan in de Oostelijke Mijnstreek

Belangrijke instanties die zich met de woningbouw in de eerste helft van de vorige eeuw bezig hielden waren: Bouwvereniging "Ons Limburg" (1911), de NV. Bouwmaatschappij Tijdig (1913) en de Woningvereniging Thuis Best (1926).

In *Grondbeleid en Volkshuisvesting in de Mijnstreek*, R. Dieteren, 1964, en in *Migratie in de Mijnstreek 1900-1935*, van dezelfde schrijver, wordt uitgebreid ingegaan op achtergronden

en gegevens betreffende de woningbouw. Tabel III laat een overzicht van de bouw van de huurwoningen zien voor mijnwerkers in de Westelijke Mijnstreek tot ca. 1936.

In 1917 worden in Stein de kasteelgoederen van de toenmalige eigenaar baron Guy de Vilenfagne de Sorinnes te Luik verkocht aan Bouwmaatschappij Tijdig, die op haar beurt een groot gedeelte van de ca. 320 hectaren verkocht aan de mijnwerkers en kleine boeren en aan de woningvereniging in Stein. De grondprijzen waren in vergelijking met heden bijzonder laag: van ca. 20 tot 45 cent per m² ! Hiervan hebben velen Steinders gebruik gemaakt om bouwgrond te verwerven.

Tabel III Huizenbouw voor het mijnpersoneel t/m 1936 in de Westelijke Mijnstreek

[5]

A Plaats	B Beambten woningen	C Arbeiders woningen	D Locatie	E bouwjaar woningen	F Totaal arbeidersw per locatie
Beek	66	56	Kampstraat	1929-1932	36
			Nieuwstraat	1920	20
Geleen	111	829	Graetheide	1917-1920	108
			Kerensheide	1918-1923	17
			Lindenheuvel	1925-1929	626
			Rijksweg	1928	78
Schinnen	-	50	Altaarstraat	1916	20
			Vonderstr.	1921	22
			Nutherweg	1929	8
Sittard	147	734	Slachthuisstr.	1912-1917	24
			Ophoven	1919	15
			Stabroek	1920-1934	159
			Sanderbout	1919-1928	272
			Overhoven	1920-1924	83
			Kleindorp	1919	49
			Limbrichterv.	1922-1932	132
Stein	-	48	Belboomweg	1928-1929	38
			Mauritsweg	1928	10
Totaal	324	1717			

In de loop van de jaren zestig werd de planning en de uitvoering gaandeweg meer overgelaten aan de gemeentebesturen en de plaatselijke woningverenigingen.

Onderstaande gedeelten uit een beschrijving over de inhoud en inrichting van de arbeiderswoningen in de eerste helft van de vorige eeuw gevonden in 40 jaren Spoor en mijnen in Zuid-Limburg 1896-1936, geven hiervan een aardig beeld.

De woningtypen

Een rit door de talrijke huizengroepen heeft voor den oppervlakkigen bezoeker allicht iets eentonigs, vooral in den tijd van het jaar, waarin de aanblik der huizenrijen niet verlevendigd wordt door de beplanting, en de kleurschakeering door heester en bloemen wordt gemist.

Gelukkige eentonigheid mag worden gezegd. Zij hangt toch samen met het

geheel eigen karakter van den woningbouw in dit mijngebied: de arbeiderswoningen zijn allen ééngezinshuizen.

Afwisseling in den bouw der huizen was slechts binnen nauwe grenzen te bereiken; naar beneden is te letten op de behoeften der gezinnen; naar boven geldt de eisch: geen hoogere bouwkosten dan passen bij de huurprijzen welke het gezin betalen kan. En deze laatste eisch werd door de Regeering voor de Woningwetwoningen in verschillende jaren scherp, knelend soms, gehandhaafd.

De grootte der Woningwetwoningen liep in de verschillende jaren aanmerkelijk uiteen. In de periode 1913-1920, toen op dit punt zekere vrijheid van beweging bestond, werden er groepen gebouwd met een gemiddelde woninginhoud van 256-354 m³; van meer dan 1500 der toen gebouwde woningen is de inhoud groter dan 300 m³. Daarna gold krachtens Regeeringsvoorschrift, voor den inhoud als maximum 300 m³ welke inhoud vóór den oorlog in het Zuid-Limburgse arbeidershuis veelal werd aangetroffen. Dit werd in 1922 tot 260 m³ teruggebracht, terwijl uit de bepaling, iets later tot stand gekomen, dat de bouwkosten der woning ten hoogste f. 2400 mogen bedragen, nog verdere beperking voortvloeide.

De woninginhoud ziet men dan ook geleidelijk kleiner worden en in de jaren 1924-1928 worden groepen gesticht welke ruim 900 woningen omvatten met een gemiddelden inhoud van 201-221 m³. Sinds 1934 geldt als maximum inhoud 250 m³. De gemiddelde inhoud van de woningen in de groepen door Thuis Best gebouwd loopt behoudens afwijkingen van geringe omvang, uiteen van 213- 245 m³.

Van gewichtige beteekenis voor de huisvesting der arbeiders is de strikte handhaving van het ééngezinshuis, de in deze streek inheemsche woningtype. De groote moreele en hygiënische waarde van zulk een woning, welke een afsluitbare, geheel op zich zelf staande eenheid vormt en het gezinsleven tegen schadelijke invloeden van allerlei aard beveiliging biedt, ligt voor de hand; zij het ook, dat door hen, voor wie deze woningtype heel gewoon is, de waarde daarvan niet steeds zoo hoog wordt aangeslagen.

Woningindeling

Al werd bij het ontwerpen van de indeeling der woning getracht met velerlei wenschen en verlangens rekening te houden, toch onderging deze in den loop der jaren weinig verandering. In den gunstigen bouwtijd werd beneden in hoofdzaak aangetroffen een woonkamer met keuken, benevens een kleinere voorkamer. Bij woningen, gesticht in perioden waarin de bouwkosten omlaag gedrukt moesten worden, wordt vaak deze laatste, "de mooie kamer", gemist en de werkman moet het dan zonder rustig zitje stellen: soms vormen woonkamer en keuken te samen een flink vertrek, een inrichting waaraan de huismoeder wel eens de voorkeur schenkt, ook

al omdat dan men met een enkele kachel kan volstaan worden. Elke woning beschikt voorts over een eigen tuintje, wel eens de beste huiskamer genoemd.

Met het inwendige van de werkmanswoning elders in het land, is hier op menig punt verschil op te merken; men vindt er vaak een zitbank langs den muur en in plaats van vaste muurkasten grootte losse meubels. Een gascomfoor in de keuken wordt zelden aangetroffen; van de petroleum is ineens naar de electriciteit overgesprongen, en pas in de laatste jaren komt hier en daar het gas in gebruik.

Een bad of douche zal men tevergeefs zoeken. Bij de vraag, hoe de besteedbare gelden het best te besteden, ging het vóór het bad. Met groote zorg immers werd bij het maken van het plan gelet op de slaapgelegenheid. Als hoofdeisch stond daarbij steeds voorop, afzonderlijke slaapruiimte te verschaffen aan de ouders en de grootere kinderen, gescheiden naar geslacht. In den regel zijn er boven drie slaapvertrekken soms twee, soms vier. Uitgaande van de afmetingen van een tweepersoonsledikant werd de vorm dezer vertrekken zoo gekozen, dat desnoods twee dergelijke ledikanten in het vertrek plaats kunnen vinden.

De bewoners van Elsloo, Stein en Urmond zijn van oudsher eigenbouwers geweest. Zij hadden ervaring met het bakken van de stenen en de benodigde klei was ter plekke aanwezig. Men hielp elkaar zo veel men kon tijdens de bouw en dat maakte het bouwen relatief goedkoop. Het percentage van de beroepsbevolking in 1930 dat in de bouw en aanverwante beroepen werkzaam was, bedroeg ca. 15 %, ongeveer gelijk aan het huidige percentage in die bedrijfstak. Momenteel is het percentage eigen woningen in de gemeente Stein ca. 75 %, hoog [9], zeker t.o.v. het gemiddelde in Nederland (51%).

Er waren in 1998 in de gemeente Stein 10393 woningen en 26389 inwoners, overeenkomend met 2.5 personen per woning. Een opzienbarend verschil met de situatie in 1930, toen op een bevolking van 8348 zielen, 1600 woningen beschikbaar waren of wel 5.2 personen per woning.

Behalve bovengenoemde eigenbouw hebben de faciliteiten en de relatief gunstige inkomensontwikkeling van de mijnindustrie letterlijk en figuurlijk hierin hun "steentje" bijgedragen.

Milieuaspecten in Stein en de Westelijke Mijnstreek

Het milieu omvat zaken zoals klimaatverandering, de leefomgeving, de lucht die we inademen, het geluid dat we horen, grondwater dat we gebruiken en oppervlaktewater. Het is logisch en bewezen dat milieuaspecten naast een aantal andere factoren grote invloed uitoefenen

op het welzijn en de gezondheid van de mens.

Als je in een gehorig rijtjeshuis woont met een piepklein tuintje langs een drukke verkeerweg of met grote fabriekscomplexen naast je deur met geluid- en stankoverlast, zijn die milieuomstandigheden slecht voor je gezondheid. Echter ook als men niet in de bovengenoemde omstandigheden woont, ontkomt men niet aan de ongezonde invloed van de huidige grootschalige luchtverontreiniging en aantasting van de ozonlaag. Zuid-Limburg scoort landelijk gezien hoog wat betreft smogvorming, concentratie van roet en stofdeeltjes, stikstofoxiden. [10-214]

In onze regio moet men echter ook nog rekening houden met de eventuele gezondheidsbedreigende factoren uit het verleden zoals de gevolgen van de ongezonde mijnarbeid en de milieubelasting van de zich sterk uitbreidende chemische industrie in de periode 1960-1990. Verder is de negatieve beïnvloeding van de luchtverontreiniging uit het Ruhrgebied en de Luikse industrie aangetoond (zie voor de overheersende windrichtingen de windroos met de 30 graden verdeling op het kaartje van 2001).

Bovengenoemde factoren zullen, naast andere oorzaken, in belangrijke mate hebben bijgedragen tot het hoogste sterftcijfer van Nederland in de periode 1979-1990 in de regio Zuid-Limburg.

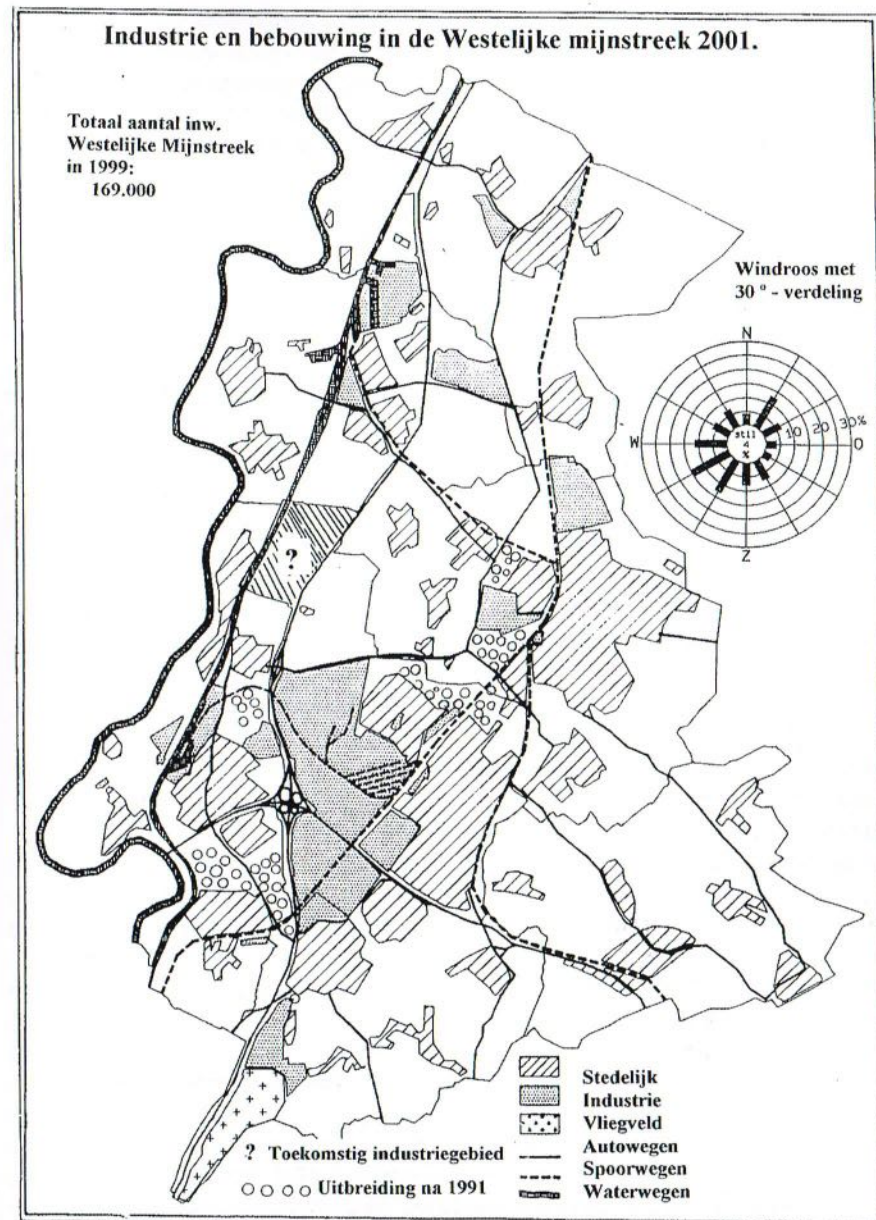
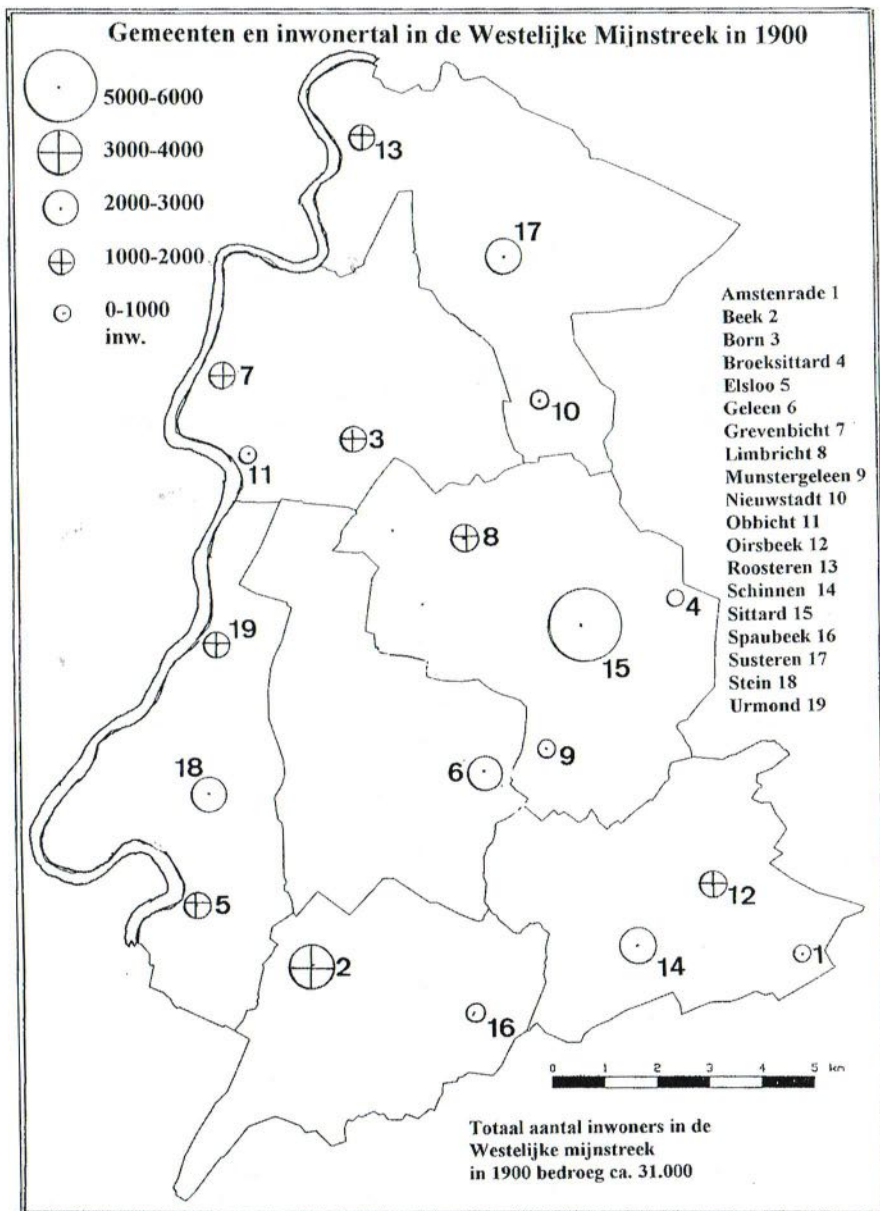
Het percentage van het gebied Zuid-Limburg was ca. 10 % hoger dan het gemiddelde van Nederland. [11-158]

De verantwoordelijke overheden, bedrijven, instellingen en organisaties zijn voortdurend bezig om d.m.v. onderzoeken, metingen, wetten, technieken, controle en maatregelen de milieubedreigingen te verminderen. Landelijk gezien is er sinds begin 1990 een duidelijke verlaging van de emissies waar te nemen door o.a. de verbeterde milieutechnologie, schone automotoren en strengere regelgeving. [12-485]

Hierna volgen enkele feiten, samenvattingen, berichten en conclusies uit rapporten, metingen e.d. over gezondheids- en milieu-aspecten.

1954 Steenkool bedrijftijdschrift Steenkolenmijnen: *Als nu, tot slot van deze uiteenzetting over stofbestrijding in de mijn, gevraagd wordt of men tevreden kan zijn, dan is ons antwoord : ja. Maar, er zijn nog moeilijkheden op te lossen; de hechte samenwerking tussen instituten, universiteiten e.d. en de krachtige medewerking van allen in de mijnbouw zijn een waarborg, dat de moeilijkheden ook opgelost zullen worden. Men kan er verzekerd van zijn, dat er niet gerust wordt, zolang er nog silicose in de mijn voorkomt.*

1984 Sociaal jaarverslag DSM: *DSM Limburg BV bleef ook in het verslagjaar alert op ziekten of aandoeningen die in relatie staan tot arbeid of werkomstandigheden van een medewerker. CVMD en BGD startten met*

het project Epidemiologie met als doel vast te stellen wat risicogroepen, de blootstellingssituaties en de gezondheidsrisico's zijn. Hierdoor is continuë bewaking mogelijk van de gezondheid van de medewerkers voor wie bepaalde risicofactoren in de werksituatie niet geheel zijn uitgesloten.

1988-1999 De uitstoot van milieubelastende stoffen van DSM neemt aanzienlijk af. [6]

1992 Enkele conclusies en mededelingen uit het GGD-rapport *Milieubeschrijving Westelijke Mijnstreek*:

- De benzeenconcentratie in Stein, met name rond de haven, blijft hoog.
- Met name in de gemeente Stein is de bijdrage van DSM aan de stankhinder duidelijk hoger dan die van andere bronnen.
- Risico's voortvloeiend uit de verontreiniging van grondwater kunnen alleen aanwezig zijn op plaatsen waar verontreinigd grondwater op geringe diepte voorkomt of aan de oppervlakte treedt. Deze situatie doet zich voor in en nabij de kern Oud-Urmond waar het water is belast door industriële activiteiten van de bovenstrooms gelegen DSM. Dit probleem wordt thans in andere kaders onderzocht.

1996 Ontdekking van een groot benzeenlek op het terrein van DSM, dat mogelijk reeds jaren voortduurde. Een voor Stein en Urmond kwalijke zaak i.v.m. de naar het noord-westen hellende grond- en waterlagen.

Literatuur, gegevens, bronnen, archieven en musea over de "koel"

Tijdens het samenstellen van de vijf afleveringen in de Heemkundesnippers "kwam een berg gegevens uit een veelheid van boeken, scripties, tijdschriften en brochures op ons af".

Er is enorm veel geschreven over de mijnindustrie. De mijnbouw was economisch zeer belangrijk en tot de komst van de olie en andere energiebronnen de motor van de industriële wereld. Bovendien was de techniek en het werk in de mijnbouw fascinerend en de moeilijkheden en gevaren van het werken diep in de aarde dwongen de mens tot grote prestaties. Tegen het licht van de moderne inzichten betreffende gezonde arbeidsomstandigheden was het werk zwaar en ongezond. De ontwikkeling van de sociale aspecten van de mijnbouw correspondeerde in grote lijnen met de sociale geschiedenis van Nederland in de vorige eeuw, maar toch met een geheel eigen ontwikkeling. Bovendien betekende het opvangen van de gevolgen over een breed maatschappelijk vlak van de abrupte beëindiging van deze arbeidsintensieve industrietaak, gevestigd op een relatief klein gebied, een "hell of a job".

Kortom reden genoeg voor inspiratie en stof voor het vastleggen van de "koel"-historie. Men kan er een jarenlange studie aan wijden.

Omdat in het algemeen de artikelen in de Heemkundesnippers niet bedoeld zijn als uitgebreide en diepgaande studies en tevens bij voorkeur een relatie moeten hebben met de directe omgeving, was het niet gemakkelijk te kiezen uit het enorme aanbod van literatuur en gegevens.

Overzicht van de literatuur en andere bronnen betreffende de "koel-historie", die ons inziens, onder vele andere, lezenswaardig zijn:

Brey B.: *De mijnen gingen open de mijnen gingen dicht*; 1981.

Raeds C.: *De opkomst, de ontwikkeling en de neergang van de steenkolenmijnbouw in Limburg*; 1974..

Carboonkolonisatie, Tijdschrift Wonen TA/BK; juni 1974.

Maassen P.: *De muze van het zwarte goud*; 1959.

Steenkool, het bedrijfstijdschrift van de Nederlandse steenkolenmijnen; 1946-1955.

Dieteren R.: *De migratie in de mijnstreek, 1900-1935*; 1959.

Mijn en Spoor in Goud, jubileumuitgave spoorwegen en Staatsmijnen; 1952.

Kreukels L.: *Kolen en Kompels*; 1986.

Dohmen F.: *Memoires, het gezicht van een tijdperk*; 1986.

Dieteren R.: *Grondbeleid en volkshuisvesting in de Mijnstreek*; 1964.

Diederer R. en Philips J.: *Stein een achterland werd bruggehoofd*; 1962.

Nijsten W.: *Ik zwarte blanke slaaf*, 1977.

Kusters W. en Perry J.: *Versteende wouden, mijnen en mijnwerkers in woord en beeld*; 1999

Lintsen H. *Research tussen vetkool en zoetstof*, zestig jaar DSM research 1940-2000, Stichting Historie der Techniek, Walburg Pers, Zutphen, 2000.

Archieven:

Als belangrijk en goed toegankelijk archief geldt het Sociaal Historisch Centrum (HSC) in Maastricht, Boschstr. 73, tel. 043-3250141. Het is in het bezit van zeer uitgebreide literatuur, foto's, tijdschriften, jaarverslagen, vakbondszaken betreffende de nationale en internationale mijnbouw. Een gedeelte van het boekenbestand kan worden geleend.

Het gemeentearchief van Stein bezit materiaal betreffende de mijnindustrie; toegang is mogelijk na tel. afspraak met de afd. archief, tel. 046-4359393. Idem het gemeentearchief van Sittard, tel. 046-4596666.

Het archief van de Heemkundevereniging Maasstreek, Raadhuisstr. in Elsloo, is in het bezit van diverse gegevens over de mijnindustrie en de chemische industrie van DSM. Een aantal leden van de HV. Maasstreek

hebben ervaring in de ondergrondse mijnbouw en in de chemische bedrijven van DSM en kunnen u op weg helpen bij alle mogelijke vragen en met materiaal. Elke donderdagavond kunt u hiervoor terecht in ons lokaal boven de openbare bibliotheek te Elsloo, vanaf 20.00 uur. Inlichtingen 046-4372787. Voor demografische gegevens kan behalve de bovengenoemde archieven, ook worden aanbevolen de bibliotheek van het CBS (Centraal Bureau voor Statistiek) Kloosterweg 1 te Heerlen, inlichtingen: tel. 045-5707187.

Bibliotheken: de bibliotheken van Elsloo, Stein en Urmond zijn goed voorzien van literatuur over de mijnindustrie.

Musea: De bekende imitatie-mijn in de grotten van Valkenburg en het Industrion in Kerkrade geven een goede indruk van het werken in de mijn en het leven van de mijnwerkers.

Excursies: Wil men nog in een echte mijn afdalen dan is dat mogelijk in het plaatsje Blegny bij Luik (B), men kan ook het bijbehorend mijnmuseum apart bezoeken; inlichtingen over bezoeken en entrees van de musea en mijnen: VVV Maastricht. 043-3252121

Bronnen en literatuur

Van belangrijke gegevens wordt de bron vermeldt b.v. [7-180], d.w.z. onderstaande bron nr. 7, blz. 180

- 1) Gemeentearchief Stein.
- 2) Archief CBS Heerlen.
- 3) *Milieubeschrijving Westelijke Mijnstreek*, GGD Westelijke Mijnstreek, 1992.
- 4) *Gezondheid en Milieu*, GGD Westelijke Mijnstreek, 1994.
- 5) Overhaage P., *Heerlen der Städtische Mittelpunkt des Südlburgschen Bergbaugesbietes*, Hamburg, 1939.
- 6) *Jaarverslagen Milieu DSM*, diverse jaargangen.
- 7) *40 jaren spoor en Mijnbouw in Zuid-Limburg*, Heerlen, 1936.
- 8) *Stein op weg naar 2015 een toekomst zonder grenzen*, Stein 1998.
- 9) Inlichtingen Woningverenigingen Elsloo, Stein en Urmond, 2001.
- 10) *Milieucompendium 1999, het milieu in cijfers*, CBS.
- 11) *Atlas van de kankersterfte in Nederland 1979-1990*, CBS.
- 12) *Statistisch jaarboek 2000*, CBS.

Grint, Zand, Leem, Water en Planten

Antoinette Duijsters, sectie geologie

Inleiding

Twee jaar geleden werd de oorspronkelijke Maasoever, tussen de Maas en de grintgroeve bij Meers afgegraven. Doordat niet al het grint werd weggehaald, bleef er een vrij hoge grintbank over. Bij normale winterwaterstand staat de grintbank onder water; afhankelijk van de waterstand kan dat variëren van weken tot maanden. Door de stroming van het water, die behoorlijk fors kan zijn, wordt het sediment (grint, zand en leem) verplaatst. Waar dit wordt afgezet, hangt af van de snelheid en de kracht (stroming) van het water. Bij hevige stroming ontstaan geulen; de stroomsnelheid blijft hoog en er blijft langer water in staan. Ook ontstaan er in uitgespoelde laagten poelen, die lang water kunnen bevatten. Tussen deze geulen ontstaan banken die variëren in hoogte en grootte. Gezien de stroming in de Maas wordt aan de buitenbocht het grove grint en aan de binnenbocht (luwe kant) de leem afgezet. Tusschenin is er een variatie van grint, zand en leem; op de plaatsen waar lang poelen blijven staan, zet zich ook tussen het grint leem af. Deze leem is zeer voedselrijk, doordat de stoffen die zich in het Maaswater bevinden, het gemakkelijkst hechten aan de zeer kleine deeltjes waaruit leem en klei bestaan. Klei en leem houden langer water vast, dit is van belang als bij laag water de poelen en geulen droog komen te staan.

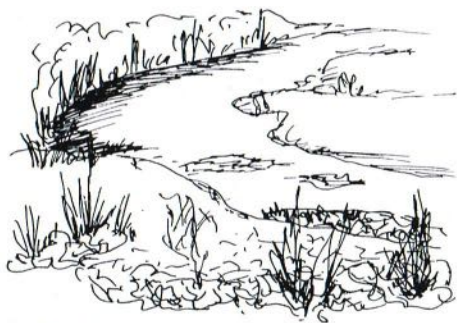
Het gevolg hiervan is dat de plantengroei zeer gevarieerd is en in diverse

plantengemeenschappen valt in te delen. Men noemt deze planten stroomdalplanten of stroomdalflora; naar de samenstelling en de groeiplaats worden ze in diverse plantengemeenschappen ingedeeld. De planten die hierna genoemd worden groeien alle op de grintbank te Meers. De grintbank valt onder de lage grintbanken die een gedeelte van het jaar onder water staan; hierdoor is er veel dynamiek, waardoor de vegetatie van jaar tot jaar kan veranderen, vooral

aan de kant van de Maasbedding. Soorten die hier voorkomen zijn moerasplanten en eenjarigen waarvan het zaad overstroming kan verdragen. Enkele soorten: Zwart tandraad, Akkerkers, Kattenstaart, diverse duizendknopen, Blauwe waterereprijs, Bijvoet, Reukloze kamille, Kleine en Gewone klaproos, Wolfspoot, Oeverstekelnoot, diverse wilgen en populieren en ook rariteiten als tuinplanten en tomaat. De vroegere (en nu afgegraven) Maasoever behoorde tot de zone die alleen bij hoog water onder liep, de hierop voorkomende plantengemeenschap is nu verdwenen maar zal zich in de toekomst op de hoger gelegen gedeelten weer kunnen vestigen. Zandplaten en grote zandruggen zullen hier niet ontstaan, deze zijn meer voor Midden- en Noord-Limburg waar de dynamiek van de Maas niet zo groot is. Rivier-begeleidende bossen worden ooibossen genoemd. Men onderscheidt zacht en hard ooibos. Zacht ooibos bevat bomen met zacht hout en kan overstroming goed verdragen; op de grintbank is een bos van wilgen en populieren aan het ontstaan. Een voorbeeld van een hardhout ooibos is het restant van de oorspronkelijke Scharberg langs de Maas, tussen het voormalig veer en de brug van de autoweg. De vegetatie bestaat o.a. uit Es, Iep, Zwarte els, Abeel of Witte populier en in de ondervegetatie o.a. Gevlekte aronskelk, Bosanemoon en Grote muur. Voor de vorming van het bos op de grintbank zijn vooral de Zwarte populier en de Bittere wilg van belang, omdat deze bomen bestand zijn tegen lange onderdompeling en in de zomer tegen droogte. Nu zijn ze nog zeldzaam tussen de andere wilgen. De grintbank is volop in beweging, maar men kan zich al een beeld vormen hoe het er over enkele jaren uit zal zien. Er groeien mooie en bijzondere planten die veel zaad produceren en hier komen veel vogels op af. Ook het

aantal insecten zal toenemen wat vooral broedvogels aantrekt. Een paar leuke waarnemingen in 2000: twee jonge haasjes en hun moeder, twee broedparen van de Gele kwikstaart en een koppel patrijzen met acht kuikens.

mei 2000
grintbank met watergeul vanaf het zuiden.

De Wilgenfamilie

De Wilgenfamilie bestaat uit de Wilgen (*Salix*) en de Populieren (*Populus*).

Het zijn tweehuizige struiken en bomen. Tweehuizig wil zeggen dat de vrouwelijke en de man-

nelijke bloemen op verschillende planten van dezelfde soort bloeien. Ze maken enkele diepe wortels, maar ook veel oppervlakkige wortels, waaruit veel wortelopslag (nieuwe bovengrondse scheuten) wordt gevormd. De meeste soorten zijn snelle groeiers met licht, zacht en taai hout, denk maar aan de wilgentenen die voor vele doeleinden gebruikt worden. De bladeren staan meestal verspreid en de knoppen hebben een spitse punt. De bloemen staan in dichte katjes, die zowel rond als langwerpig kunnen zijn. De meeste soorten bloeien in het voorjaar en de doosvruchten laten in de voorzomer hun pluis vrij. Een uitzondering is de Laurierwilg, die later bloeit. Zaden die op een geschikte plek terechtkomen kiemen snel, maar ook het stekken van takken gaat zeer goed.

De wilgen hebben ten minste drieduizend soorten en de populieren ongeveer dertig. Het zijn lichtbehoevende pioniers en ze hebben een voedselrijke schors. Hierdoor kunnen er veel soorten mossen en andere planten op groeien. Dit heeft tot gevolg dat er veel insecten leven zoals de Wilgenhoutrups, Pauwoogpijlstaart, Hermelijnvlinder, Nonvlinder, Populierenhaantje, Gele wilgenhaantje en Gouden aardvlo. Zij trekken op hun beurt weer andere dieren aan; vooral oudere wilgen kunnen een klein natuurreservaat zijn. Boven op knotwilgen en in holtes broeden vogels, zelfs eenden.

In Nederland zijn wilgen en populieren de begeleiders van beken en rivieren. Behalve de volgende soorten komen er ook veel bastaarden voor, die bij het determineren voor nogal wat hoofdpijn kunnen zorgen.

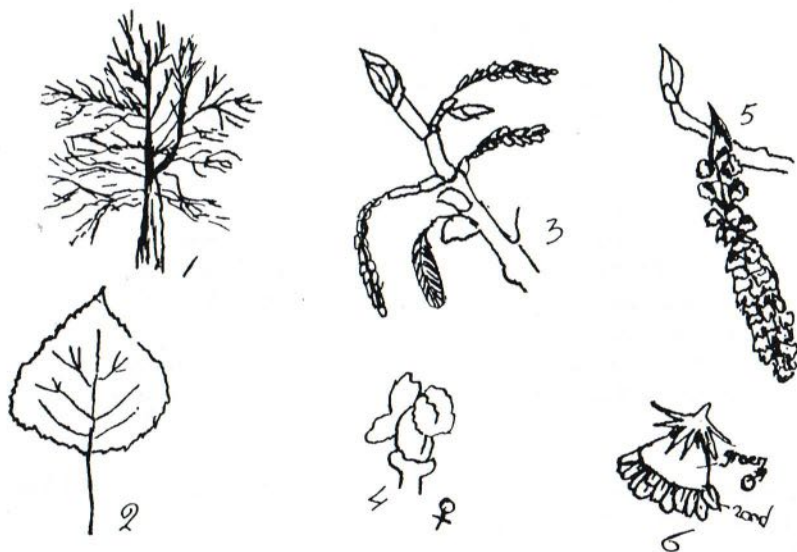
Naar hun voornaamste standplaats kunnen we de wilgen indelen in de volgende groepen: de griendwilgen zoals de Schietwilg, de Krakwilg, de Amandelwilg, de Katwilg en de Bittere wilg; de moeraswilgen zoals de Laurierwilg, de Grauwe wilg en de Geoorde wilg. (Aparte soorten zijn de Boswilg die in vrij droge bossen kan groeien en de Kruipwilg die voornamelijk in de duinen groeit).

Griendwilgen horen van nature thuis in het winterbed van rivieren en zijn van belang voor de vorming van de zachte ooibossen, ze zijn goed aangepast aan overstroming. Onder de populieren is vooral de Zwarte populier de ri-vierbegeleider. Zacht ooibos laat veel licht door en heeft een rijke onderbegroeiing, zowel van planten als van paddestoelen.

Het zal nog wel even duren voor er bij Meers deze bossen ontstaan, maar gezien de groeisnelheid kunnen we al in fasen zien hoe deze ontstaan. Dit blijkt uit de twee schetsen van de opschietende vegetatie die ik in mei 2000 ter plekke maakte. Van twee soorten wilgen volgt hierna de beschrijving met schetsen.

De Zwarte populier, *Populus nigra*

De Zwarte populier, nu nog als kleine boompjes aanwezig, kan uitgroeien tot een hoge boom met een sterk gegroefde schors. Hij bloeit in het voorjaar, de mannelijke katjes hebben rode helmknoppen. De jonge twijgen zijn grijsgeel en de knopschubben kleverig. Hij groeit op vochtige, voedselrijke gronden, die in de winter onder water lopen, maar waar geen water stagneert. De veel aangeplante Canadese populier is een bastaard van de zwarte populier en de Amerikaanse populier. In Europa komt hij voor in het Middellandse-Zeegebied, Midden- en Oost-Europa; het riviereengebied in Nederland vormt de noordwestgrens. Samen met de Canadese populier is hij gastheer van de Maretak. Behalve het stuifmeel van de katjes halen bijen in het voorjaar de kleverige hars van de knopschubben; hiermee maken ze de kieren in de bijenkast dicht.

Zwarte populier: 1 silhouet, 2 blad, 3 vrouwelijk katje op tak met 4 uitvergroete bloem, 5 mannelijk katje met 6 uitvergroete bloem

De Bittere wilg, *Salix purpurea*.

De Bittere wilg is een hoge, breed uitgroeïende struik, die in het begin van het voorjaar bloeit. De katjes komen kort voor de bladeren. De onderste takken hangen laag op de grond, de stam is dun en heeft een gladde bast. De twijgen zijn glanzend geel, op zonnige plaatsen soms dieprood. Hij groeit op alle grondsoorten, maar is een lichtminnende soort. In Nederland bereikt hij de noordgrens. Hij kan goed tegen zelfs langdurige overstroming, maar in de zomer ook tegen droogte. De dunne twijgen zijn geschikt als bindteen en voor klein vlechtwerk. De bast is erg bitter en daarom eten herkauwers er zelden van, vandaar dat deze wilgen vaak ongebreideld kunnen uitdijen.

(Wordt vervolgd)

Bittere wilg: 1 silhouet, 2 blad, 3 vrouwelijk katje met 4 uitvergroete bloem, 5 mannelijk katje met 6 uitvergroete bloem

Tekeningen: A. Duijsters
Literatuur:
Natuurhistorisch Maandblad Juli 2000
Oecologische flora deel 1
Brochure *Grensmaasplan*

Oud nieuws deel IV

Verzameld door Joop Kloth

Urmond deed vroeger al aan algemene probleembestrijding, zoals blijkt uit hun Algemeene **POLITIE-VERORDENING** uit **1901**. Ze hadden dezelfde problemen als nu, maar hun eigen oplossingen. Om carnavalsuitspattingen te voorkomen was het verboden:

- openbare danspartijen of muziekuitvoeringen te houden, of feesten of vermakelijkheden te geven, waartoe aan het publiek met of zonder betaling de toegang wordt verleend;
- openbare toneel- of kunstvertooningen, of gelijke vertooningen te geven met panorama's, schilderijen, afbeeldingen en dergelijke voorwerpen, of met eenigerlei soort van dieren;
- op de openbare straat, langs de huizen, in de herbergen of op andere openbare plaatsen het bedrijf uit te oefenen van toneelspeler, goochelaar, kunstenmaker, koordedanser, muzikant, orgelspeler, harmonicaspeler of liedjeszanger;
- zich gemaskerd of vermomd in het openbaar te vertonen;
- optreden te doen, serenades te geven of op openbare plaatsen muziek te maken of trommel te slaan.

Of het voorkomen van algemene jeugdbaldadigheid:

- paarden of ander vee kwaadwillig te jagen, hen op eenige wijze opzettelijk te verontrusten of te verschrikken, of paarden of andere dieren te mishandelen of opzettelijk te kwellen;
- op openbare plaatsen eenige baldadigheid te plegen, door het kwaadwillig werpen of spuiten van water, het blazen of schieten met erwten of andere voorwerpen, op personen, dieren of goederen, het maken van sneeuwballen en het werpen daarmede;
- het kwaadwillig scheltrekken of zogenaamd deurbel spelen;
- het kwaadwillig klimmen op, of hangen aan voer- of rijtuigen;
- het opzettelijk verontreinigen van, of schrijven of krabben op eens anders gebouwen, muren, hekken, palen, afsluitingen of doorgangen, heiningen, rijtuigen of dergelijken;
- vreemde en niet bekende mensen in huis op te nemen of daar te laten overnachten, zonder voorafgaande kennisgeving aan het hoofd der plaatselijke politie.

Ook agressieve honden werden vroeger niet geaccepteerd:

Art. 21.

Honden, aangetroffen in strijd met het bepaalde bij art. 16 en 17, of met het bij art. 18 bedoelde bevel van Burgemeester en Wethouders worden door de politie onmiddellijk gedood en begraven.

Ter voorkoming van o.a. "conniferen-brand", had men de volgende regel:

Art. 27.

Het is verboden vuur te ontsteken op gronden, gelegen binnen de vijftig meters afstands van huizen, bosschen, heiden, boomgaarden, heggen en graan-, stroo- of hooistapels.

Vroeger keek men in Stein anders tegen koeien aan dan nu:

14-02-1939

Vruchtbaar.

Bij den landbouwer J. Bergs, Smeetsweg alhier, heeft een koe zondag j.l. het leven geschonken aan drie kalveren. Hetzelfde dier kreeg verleden jaar twee en voor twee jaar één kalf. En bovendien is dit dier zeer melkgevend.

Leegloop Missiehuis STEIN begon al in 1923:

10-10-1923

Naar de Missie.

De Eerw. Paters van het Missiehuis van het H. Hart J. Duray en H. Vermin vertrokken respectievelijk naar de Missie van de Molukken en Brazilië. De eerste per Insulinde en Marseille en de tweede per Orania vanaf Amsterdam.

09-08-1927

Naar de Missie.

Van de Eerw. Paters uit het Missiehuis vertrekken in September naar Ned. Nieuw-Guinea de Paters A. van Roijen (uit Amsterdam) en C. Willemse (uit 's-Hertogenbosch), naar Celebes Pater P. Kramers (uit Amsterdam), naar de Philippijnen de Paters Th. Keek (uit Den Haag) en W. Ari (uit 's-Hertogenbosch).

18-10-1912

Het Maasvraagstuk uit de Limburger Koerier

Onder het opschrift: "Een duidelijke verklaring.- Wat Holland kan, dat kan België beter" schrijft de "Nieuwe Gazet" van Antwerpen:

De Hollanders- in het bijzonder de Limburgsche Hollanders - beginnen eindelijk klaren wijn te schenken in de kwestie der bevaarmaking van de Maas. Zij willen dat België in deze kanalisatie toestemme, maar zonder éénige toegeving daarvoor van hunnentwege.

Deze stelling wordt zeer duidelijk uiteengezet in de "Limburger Koerier" van eergisteren. Het Maastrichter blad redeneert namelijk zoo:

De kanalisatie van de Maas is eigenlijk méér in het voordeel van België dan van Limburg. De rivier zou twee Belgische provinciën - Luik en Limburg - bedienen, en slechts ééne Hollandsche. Wil België niet toestemmen in de kanalisatie, dan moet Holland maar langsheen de onbevaarbare grens-Maas een kanaal graven over zijn eigen grondgebied, dat is te zeggen van Maastricht naar Heerlen en van Heerlen naar Venlo. Dit kanaal zou dan wel het Hollandsche kolengebied bedienen maar niet het Belgische. En voor en aleer tot dit werk over tegaan, zou de Nederlandse regeering de Belgische moeten verwittigen, dat zij nooit ofte nimmer meer in de bevaarmaking van de Maas zal toestemmen, zelfs al wilde België die geheel op zijn eigen kosten uitvoeren.

Dat alles is klaar vervat in het besluit van dit betoog, dat luidt als volgt: (volgt een citaat uit ons artikel, met het slot):

Wil België niet, dat men onzerzijds dan eenvoudig de onderhandelingen afbreke, een eigen kanaal grave en van dan af onverbiddelijk alle toestemming weigere, zoowel voor de later door België onvermijdelijk te vragen Maasverbetering als voor een Antwerpsch Rijnkanaal. (Limburger Koerier 16-10-1912, Red.)

Zulke bedreiging kan ons steenkoud laten, gaat de "Nieuwe Gazet" voort. Om het Luikerbekken en onze kolenmijnen in directe verbinding te stellen met de zee, hebben wij de Maas niet nodig. Holland graaft een kanaal over zijn grondgebied. Wij graven er een over het onze, van Luik over Limburg naar Antwerpen. Maar voor die kanalen hebben wij allebei water uit de Boven-Maas nodig. Holland kan dat water maar pakken te Maastricht, wij pakken het hoogerop, te Luik-zelf en de Hollanders moeten zich dan maar met den overschot vergenoegen.

In deze kwestie staan wij, hoe ge 't ook keert of draait, de sterksten, en onze

Regeering mag dan ook voor de kanalisatie van de Maas door Holland geen schop in de aarde laten steken, voor en aleer onze Noorderburen hun toestemming tot het graven van een kanaal naar de Rijn over hun grondgebied gegeven hebben

Wat het aandeel betreft, door ons te betalen in de kosten van dit kanaal, dáárover kunnen wij dan natuurlijk wel te spreken zijn.

Tot zoover het Antwerpsche blad. Men zal van zijne uitlatingen hier met belangstelling kennis nemen.

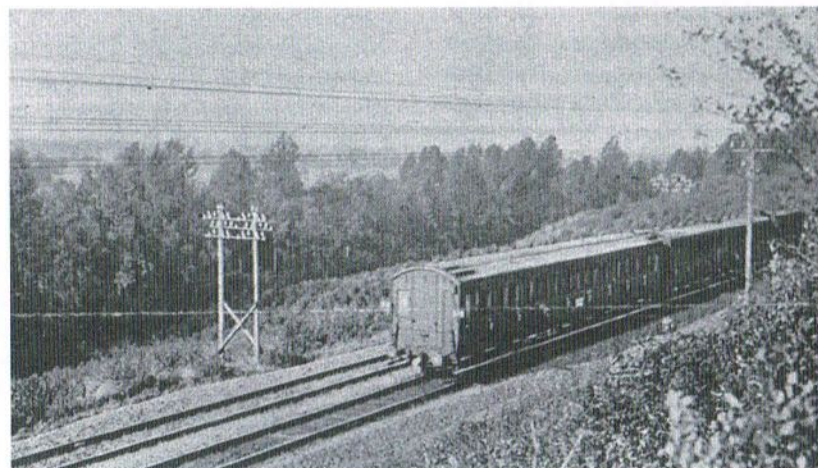
3-11-1927

Grondboringen in de Spoordijk te Elsloo

Bron: Dagblad het Zuiden.

Te Elsloo is men reeds gedurende langeren tijd bezig met het proefnemen, hoe deze dijk van welwater te bevrijden is. Met boringen tracht men de gesteldheid van den grond te onderzoeken en aan de hand van dat onderzoek worden werkzaamheden uitgebreid. Hoewel de treinen op dit punt altijd hun vaart zeer verminderen, is er toch geen kans van gevaar. 't Is alleen een voorzorgsmaatregel. Wij brachten een bezoek aan de werkzaamheden en maakten er een serie foto's

Het gedeelte van de spoorbaan waarop de treinen met een zeer matige snelheid rijden

Verenigingsnieuws

Jaarvergadering en lezing

In de gezellige en goed bezochte jaarvergadering op vrijdag 27 april werd de gebruikelijke jaaragenda met een overzicht over het afgelopen verenigingsjaar en de plannen voor dit jaar in vlot tempo afgehandeld. Daarna hebben Piet Pijpers en Tycho Wijnans in een lezing de archeologische aspecten, die zijn waargenomen tijdens de bouw van appartementen bij het kasteel in Stein toegelicht. M.b.v. bouwtekeningen, foto's en oude documenten werd een en ander uit de doeken gedaan. Tycho Wijnans, Jean Wishaupt en Piet Pijpers waren de afgelopen maanden in de gelegenheid om ter plekke de werkzaamheden te volgen en aantekeningen te maken. Tijdens de zeer geanimeerde verhandeling werd niet alleen over de huidige ontwikkelingen gesproken en gediscussieerd, maar ook over ontstaan en vroege geschiedenis van het kasteel. Kortom een zeer interessante lezing waarin de toehoorders veel ruimte kregen voor vragen en eigen inbreng. Daarna is met een gezellig samenzijn de avond afgesloten.

Voorlichting mijnbouw

Henk Peeters van de sectie geschiedenis en genealogie en ex-mijnwerker, is met anderen bezig om in de provincie Limburg door lezingen voor de hoogste klassen van het basisonderwijs de mijn-

bouwgeschiedenis meer bekendheid te geven. Wij wensen hem daarbij veel succes toe.

Aanwinsten

Aanwinsten van onze bibliotheek o.a.: *Grondwater in Nederland* van P.C. Defour, 1998; *Nederland in de twintigste eeuw, een boeiend beeld van een bewogen tijdperk*, Teleac-cursus, 1995; 23 stuks oude edities van de *Maasgouw*, met artikelen over Elsloo, Stein, Urmond en de Maas; *Naam en trefwoorden index van de Maasgouw 1879-1981*; *Maakbaar Limburg, de constructie van een samenleving in een eeuw van uitersten*, S.H.C., 2000; *Levensloop in Limburgse literatuur tussen 1850-1960*, José Mouthaan, 1999; *In het gezelschap van engelen, kinderbegravenissen in Limburg 1856-1913*; Bas de Werd, 1999; *Waterwinning in Zuid- en Midden-Limburg*, R.Patijn, 1966; *Milieu- en gezondheidsrapporten*, GGD Westelijke Mijnstreek, 1992, 1994; *Historische en Heemkundige studies in en rond het Geuldal*, jaarboek 2000; *Milieucompandium 1999, het milieu in cijfers*, RIVM, CBS.

Elke donderdagavond vanaf 20.00 uur zijn onze leden in het verenigingslokaal boven de openbare bibliotheek in Elsloo beschikbaar voor informatie over het heemkundewerk. U bent van harte welkom.

Deze publicatie kwam mede tot stand door de steun van:

J. L'Ortye, Transportbedrijf, Hoensbroek
Haan optiek, Brillen oogmeting en contactlenzen, Stein
Martin Mols, Juwelier, Stein
Jack Reijnders, Assurantiekantoor, Beek
Van Lankeren, Tuinarchitectuur, Stein
Poeth & Voncken, Notariskantoor, Stein
Jack Waayen, EP, Stein
Budé, Bouwmaterialen, Beek
Daemen, Uitvaartcentrum, Elsloo
de Koning, Bloemenmagazijn, Stein
Decker-Jacobs, Kwekerijen, Elsloo
J.A.G. Pijpers, Tuinarchitectuur, Elsloo
Hans van Gorp, Bloemsierkunst, Stein
H.M.J. Peerbooms, Schoonheidssalon, Elsloo
Verhaeg & Zn, Schilderwerken, Urmond
Restaurant François, Stein
GTI Mechanical, Geleen
P.B. Bors, Assurantiën, Berg aan de Maas
Fa. Meijers, Slagerij, Elsloo
Jules Dierick, Fotografie, Stein
W. op de Camp, Stijlkeukens, Stein
De Babbelaer, Snoepwinkel, Stein
Wim Sonneveld, Slijterij, Stein
Videoregistratie Göbbels, Geleen

Druk: DrukVorm Geulle